

4. Оноре де Бальзак. Гобсек. Електронне джерело. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=20>
5. Основні засоби творення образу людини, засліпленої прагненням до наживи. *Онлайн-бібліотека української мови: освітній онлайн ресурс*. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=3125>
6. Панченко О.І. Концепт гроші в англійській та українській мовах. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 36. 2019. С. 81–84. DOI: [orcid.org/0000-0003-2217-5613](https://doi.org/10.26907/2663-5682.2019.36.81-84)
7. الأمثال عند العرب. قاموس المصطلحات. صباح وكوتشيرجينسكي. – كيف, 2015
8. ريخ العرب في العصور: الإسلامي، الأموي، العباسي، الحديث. – دمشق، وزارة التربية، 1993
9. Dictionnaires Larousse français <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/avarice/7016>
10. Honoré de Balzac. Gobseck. Paris : Nathan, 2018. 156 p.
11. Houssem L. The Abbasid Translation Movement: al-Jahiz as a Pioneer / Studies in Translation. Н. 7–22.
12. Leuberling J. al-Jāhiz / Britannica. URL: <https://www.britannica.com/biography/al-Jahiz>
13. Marcel Mauss. Essai sur le don : forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques. Sociologie et anthropologie. Paris : PUF, 1950.

M. Velychko, M. Kostiuk. The concept of miserliness in the “Book of the misers” by Al-Jahiz and “Gobseck” by Honoré de Balzac. – Article.

Summary. The article analyzes the concept of Stinginess in Arabic and French literature based on the works “Book of Misers” by Al-Jahiz and “Hobsek” by Honore de Balzac. The concept is implemented through a number of linguistic and stylistic devices, primarily through metaphors, similes, ridicule, showing the cruelty of the characters and demonstrating the destructive power of money in relation to the moral foundations of the individual. The main features of the style of both works, their common and distinctive features are highlighted.

Dominant themes and problems that appear in the works and in which the concept of Stinginess and other concepts are implemented are defined. Irony and metaphorization appear as dominant stylistic features in the works. Reference to the reading, detailed descriptions and vivid images are what unite these works and make them relevant even in our time.

Key words: concept, verbalization, metaphor, theme, connotation, narrative strategy.

УДК 811.112.2'367.7:82-9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2023/38/12>

В. Ю. Канна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри прикладної філології

Маріупольський державний університет

м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИДІЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ПОЗИТИВНОЇ ОЦІНКИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню функціонально-семантичної категорії позитивної оцінки. Проаналізовано співвідношення семантичного значення позитивної оцінки та засобів її вираження у сучасній англійській мові, описано структуру даної категорії.

Ключові слова: функціонально-семантичний, позитивна оцінка, засоби вираження, структура, прикметники.

Оцінка відноситься до власне людських категорій. Вона задається фізичною та психічною природою людини, її буттям та чуттєвістю; вона задає її мислення та діяльність, її відношення до інших людей та предметів дійсності, її сприйняття мистецтва. Мета і завдання роботи – дослідити функціонально-семантичну категорію позитивної оцінки, її структуру та засоби вираження у сучасній англійській мові.

Дослідженням різних аспектів оцінки займалися такі вчені-лінгвісти Н. В. Вишивана [1], Т. А. Космеда [2], Г. І. Приходько [4], Дж. Р. Мартін [8] та ін. Лексико-граматичним класом слів англійської мови, семантичною основою яких слугує саме якість, є прикметники. Прикметники як одиниці лексичного рівня

відіграють ведучу роль у вираженні оцінки. Формальна модель функціонально-семантичного поля розуміється як узагальнене уявлення засобів і способів вираження загальнокатегоріального семантичного значення, що організовані за принципом їх наближення до центру або периферії поля.

При визначенні статусу засобів вираження позитивної оцінки у англійській мові ми брали до уваги наступні фактори:

1. Меліоративне оціночне значення виражається не тільки прикметниками позитивної оцінки як лексико-граматичним підкласом слів англійської мови; дане значення реалізується різнорівневими засобами;

2. Різнорівневі одиниці вираження семантики позитивної оцінки знаходяться у системних відносинах й взаємодіють з основними засобами (прикметниками позитивної оцінки) на основі інваріантної семантичної функції.

Виходячи з цього, нам представляється можливим припустити, що всі мовні одиниці, що виражають меліоративне оцінне значення, складають функціонально-семантичну категорію, структуру якої можна представити у виді функціонально-семантичного поля. Подібно іншим категоріям мови, досліджуване функціонально-семантичне поле має план змісту та план вираження. План змісту досліджуваного функціонально-семантичного поля представлений семантичними компонентами мовних засобів, що об'єднані інваріантними значеннями позитивної оцінки у єдину систему. Це інтегрує значення складає семантичну основу наявного поля. За планом змісту засоби позитивної оцінки діляться на:

1) інтелектуальні, які виражені за допомогою предметно-логічного значення мовних одиниць, сприяючи визначенню раціональної значимості фактів для суб'єкта;

2) емоціональні, які виражаються за допомогою різноманітних емоціональних ресурсів мови, сприяючи емоційно-оціночному сприйняттю відображуваних у тексті фактів [3, с. 49]:

Youth! Youth! There is absolutely nothing in the world but youth! [6, с. 105].

Як ми бачимо з прикладу 1, прикметник *comfortable*, передаючи інтелектуальну позитивну оцінку, виражає значення раціональної цінності та корисності об'єкта (*house*). для певного індивіду або соціуму. Емоційно-оцінні речення у прикладі 2, будучи засобом емоційної позитивної оцінки, передають сум героя, пов'язаний з періодом його життя (*youth*), який давно минув, та який він так високо цінує, що спогади про молодість викликають у нього тільки позитивні емоції.

План вираження функціонально-семантичного поля позитивної оцінки охоплює формально-структурну сторону його конститuentів і саму сукупність цих засобів. У плані вираження досліджуваного функціонально-семантичного поля можна виокремити, на наш погляд, наступні типи репрезентації засобів позитивної оцінки:

1) суфіксальні, наприклад демінутивні суфікси *-kin, -ie, -let, -sy*:

2) лексичні, наприклад іменники, що несуть сему позитивної оцінки, такі як: *happiness, a beauty, improvement* та ін.

3) фразеологічні; наприклад, фразеологічні одиниці, у яких оцінна сема займає центральне місце (*a man of his word*) або виступає як допоміжний елемент значення (*to turn the tide*);

синтаксичні; наприклад, речення, що містять модальність бажання *I am willing to abide by your judgement!* [6, с. 105].

4) у рамках функціонально-семантичного поля позитивної оцінки між вищезазначеними різнорівневими мовними одиницями, що конституюють це поле, встановлюються певні відносини, сукупність яких формує структуру функціонально-семантичного поля як системного утворення в англійській мові. У структурі поля виділяється ядро, центр та периферія.

Ядром досліджуваного семантичного поля є лексико-граматичний підклас слів – прикметників позитивної оцінки, оскільки вони, на наш погляд, є спеціалізованим розрядом цієї частини мови у відношенні реалізації категоріальної аксіологічної семантики та найбільш чітко репрезентують значення поля позитивної оцінки.

Розміщення конститuentів поля у його структурі проводиться по відношенню до ядра з урахуванням наявності більш або менш повного набору ознак центра та периферії. Виходячи з цього положення, у центральній зоні безпосередньо навколо ядра розміщується великий шар лексики англійської мови, зорієнтованої на нормативне або позитивне уявлення про світ, а саме, прислівники, іменники та дієслова, що мають меліоративні оцінні значення.

На наш погляд, до лексичних одиниць, що несуть сему позитивної оцінки, відносяться, перш за все, прислівники образа дії наступних морфологічних типів:

1) прости: *well, right, etc.*;

2) похідні: *carefully, clearly, beautifully, nicely, correctly* (утворені від прикметників позитивної оцінки за допомогою суфікса –ly).

У реченні ці лексичні одиниці поєднуються з дієсловом і, таким чином, дають оцінку характеристику дії, процесу, стану.

e.g. *No one talks so wonderfully as you do* [6, с. 130].

До центральної зони досліджуваного функціонально-семантичного поля відносяться іменники, що виражають меліоративне оцінне значення. Аналіз практичного матеріалу дозволяє зробити висновок, що сема позитивної оцінки притаманна загальним іменникам, які можуть бути або конкретними (*genius, saviour, beloved*), або абстрактними (*kindness, happiness, beauty, improvement*).

e.g. *But the best, in my opinion, was the home life in the little flat-...-the mutual help and inspiration* [5, с. 412].

Наявність аксіологічної семи є наочною в іменнику *a beauty*, який є конкретним, істотним та включає в себе позитивну оцінку зовнішності жінки. Аксіологічні семи також входять до структури значення абстрактних іменників *help* і *inspiration*, які позитивно характеризують взаємовідносини людей, що мешкають в одній квартирі.

У ході аналізу засобів вираження позитивної оцінки ми виявили, що центральна зона досліджуваного функціонально-семантичного поля також включає дієслова, до пропозиційної структури яких входить, наприклад, уявлення про норму (*repair, reconstruct, cure, restore, mend, correct*), що означає «приводити до нормального стану». Меліоративну оцінку передають дієслова із загальним семантичним значенням покращення та вдосконалення (*advance, strengthen, improve, perfect, decorate, adorn, beautify*); дієслова, що характеризують міжособові відносини (*love, adore, like, please, trust, appreciate, respect*) тощо.

e.g. *Your mysterious young friend, whose name you have never told me, but whose picture really fascinates me, never thinks* [6, с. 81].

У цьому прикладі висока оцінка зовнішності героя передається тільки за допомогою дієслова *fascinate* (якщо портрет здатний зачарувати, тоді зовнішність зображеної на ньому людини заслуговує високої оцінки) на відміну від вищезазначеного прикладу, де для оцінки зовнішності жінки використовується іменник «красуня» (*a beauty*).

На наш погляд, синтаксичні засоби позитивної оцінки відносяться до периферійної зони. Оцінні речення містять у собі безпосередню оцінку певної ситуації, вислову, що передує, діючої особи або її якостей. Тут оцінний ефект створюється внаслідок використання модальності. У результаті дослідження синтаксичних одиниць, в яких позитивна оцінка поєднується з рідними типами модальності, нам представляється можливість виділити наступні моделі функціонального використання позитивної оцінки:

1) позитивна оцінка + бажання; 2) позитивна оцінка + надія; 3) позитивна оцінка + порада; 4) позитивна оцінка + побажання; 5) позитивна оцінка + застереження.

Таким чином, модальність бажання та модальність надії створюють позитивну оцінку по відношенню до суб'єкта: те, чого я хочу (або на що сподіваюсь), я вважаю добрим.

e.g. *I am willing to abide by your judgement* [5, с. 105].

Порада завжди передбачає позитивну оцінку будь-чого для адресата з точки зору суб'єкта:

e.g. *Such a splendid house, Joe – ought to the front door!* [5, с. 413].

Позитивна оцінка взаємодіє з модульностями бажаннями та застереженнями; у даному випадку вона проявляється у мовленнєвих актах, де мовець передає своє позитивне ставлення або віддає перевагу будь-якій дії, процесу або явищу.

e.g. *You had better go home, and put that pistol away, or you may get into trouble*, [6, с. 309].

Для передачі інформації з позитивним оцінним змістом використовується також конструкції *I am glad.../ I am pleased...*

e.g. *No; I think our ideas are quite different. But he has been most pleasant. I am so glad I have seen him* [6, с. 133].

Існують також речення, що складаються з вигуків, які виражають позитивну емоційну реакцію на вислів, що передує.

e.g. *'Oh, my!' – she breathed as a small hot air balloon drifter gracefully into view, its shrouds sparkling with hundreds of tiny lights twinkling like far-off stars* [5, с. 111].

Ці речення не можуть, на наш погляд, відноситись до синтаксичних засобів позитивної оцінки, оскільки вони представляють собою загальне вираження позитивних емоцій, а не певну конкретну оцінку діючої особи, вислову або ситуації.

На наш погляд, фразеологічні засоби позитивної оцінки також є конститuentами периферії досліджуваного функціонально-семантичного поля. Серед фразеологічних одиниць, що виражають меліоративну оціночну семантику, доцільно виділити чотири групи [2, с.49].

1. Конотативно-оцінні фразеологічні одиниці, у яких оцінка виступає як додатковий елемент значення; сигніфікат не містить оцінки e.g. *the turn of the tide – the change of events, one's way of life, one's fate feelings (usually imply improvement); to walk on air – to feel thrilled and excited (with joy or happiness)* [7].

2. Сигніфікативно-конотативні фразеологічні одиниці, у яких оцінка відокремлюється на основі наявності індикатора позитивної оцінки у дефініції e.g. *angel's visits – rare but pleasant visits; to have what it takes – to have the necessary qualities to do something successfully* [7]..;

3. У фразеологічних одиницях сигніфікативної позитивної оцінки оцінна сема займає центральне місце у структурі значення e.g. *a green old age – a happy old age; a man of his word – trustful, dependable person* [7].

4. Фразеологічні одиниці дифузної позитивної оцінки, в яких дескриптивна сема не є центральною, вона витискається самою оцінкою. У дефініціях дескриптивно-оцінні індикатори типу *industrious, honest* замінюються загальними оцінними типа *good, pleasant*, e.g. *the ace of aces – the best person or thing; all in all – anything or person that one loves and cherishes* [7].

Наступним компонентом периферійної зони є суфіксальні засоби позитивної оцінки. Для англійської мови використання суфіксів, що мають розмірно-оціночні значення є менш типовим ніж для української мови. Найчастіше вживаними демінутивними суфіксами з емотивно-оціночним значенням в англійській мові є:

– *kin (boykin – хлопчисько); ie (birdie – пташка, lassie – дівчисько); let (princelet – князьок); sy (dadsy – татусь)* [7].

– сему позитивної оцінки включає в себе також суфікс – *ster*, e.g. *dabster – майстерний у чомусь* [7].

Значення емотивно-суб'єктивної оцінки у цих суфіксах є в основному усталеними і цьому сприймається адекватно як мовцями так і реципієнтами.

Іноді зустрічаються синонімічні суфікси емотивно-суб'єктивної позитивної оцінки, що створюють паралельні деривати від однієї й тієї ж основи.

e.g. *princelet – princeling – princekin – князьок; dearie – dearling – дороженький* [7].

Отже, категорія позитивної оцінки представляє собою функціонально-семантичне поле, яке має трьох-компонентну структуру, а саме, складається з ядра, центра та периферії. Ядром даної функціонально-семантичної категорії є прикметники позитивної оцінки, оскільки саме вони найбільш сконцентровано передають меліоративну аксіологічну семантику. У центральній зоні безпосередньо навколо ядра розміщується великий шар лексики англійської мови, зорієнтованої на нормативне або позитивне уявлення про світ, а саме, прислівники, іменники та дієслова, що мають меліоративні оцінні значення. До периферійної зони відносяться суфіксальні, фразеологічні та синтаксичні засоби позитивної оцінки. Перспективи дослідження ми вбачаємо в подальших порівняльних студіях англійської та української мови категорій прикметників позитивної оцінки, їхніх структурних, семантичних та функціональних характеристик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишивана Н.М. Особливості мовної категорії оцінності та структура оцінки. *Науковий вісник Чернівецького національного ун-ту. Серія: Германська філологія*. Випуск 188–189. Чернівці : Рута, 2004. С. 73–78.
2. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 345 с.
3. Онищенко І.В. Оцінний компонент у лексичному значенні слова. *Мандрівець*. 2004. № 2. С. 48–51.
4. Приходько Г.І. Мовленнєва діяльність і оцінка. *Вісник СумДУ. Серія. Гуманітарні науки*. 2003. Вип. № 4(50). 350 с.
5. Сборник рассказов американских писателей XIX века. М. : Издательство иностранной литературы, 1970. 534 с.
6. Уайльд О. Избранные произведения в 2-х томах. Т. 1. М. : Издательство иностранной литературы, 1979. 346 с.
7. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English. Oxford University Press, 1977. 842 p.
8. Martin J. The Language of Evaluation, Appraisal in English / J. Martin, P. White. London & New York : Palgrave Macmillan, 2005. 278 p.

V. Kanna. Theoretical prerequisites for identifying the functional-semantic category of positive evaluation. – Article.

Summary. The article studies the functional semantic category of positive evaluation. The correlation between the semantic meaning of positive evaluation and the means of its expression in the Modern English is analyzed, the structure of this category is described.

Key words: functional semantic, positive evaluation, means of expression, structure, adjectives.